

Aquesta obra, que és fruit de la IX Beca d'Investigació i Recerca Local Ernest Lluch 2020, ha estat publicada amb l'impuls i el patrocini de:

Ajuntament de **Vilassar de Mar**

- © del text: Agustí Martín Mallofré, 2022
- © del pròleg: Damià del Clot i Trias, 2022
- © de les fotografies: els seus autors i arxius corresponents, 2022
- © d'aquesta edició: Pagès editors, SL, 2022
C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
- © Imatge de la coberta: Traient la barca amb un palanqui. Font: desconeguda
Primera edició: desembre de 2022
DL: L 856-2022
ISBN: 978-84-1303-433-1
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

◀ imprès a **Lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.

Pròleg

Sovint ens preguntem per què el nostre entorn vital és com és; si podia haver estat diferent o si, amb independència dels esdeveniments històrics, socials i econòmics, aquest entorn vital estava cridat a ser com el veiem cada dia. Som el que hem volgut ser? O som el que som perquè no hi havia cap altra alternativa?

Sempre s'ha dit que la virtut d'un llibre és saber formular preguntes. Afegiria que el llibre esdevé doblement virtuós si, a més de formular-les, ofereix les eines per respondre-les. El lector de *Ran de Mar. La memòria dels pescadors de Vilassar de Mar*, del doctor Agustí Martín, podrà trobar respostes a aquestes preguntes. Però també podrà trobar respostes a d'altres preguntes que, segur, afloren quan un contempla el paisatge més proper; allí on neix i creix, on es forma com a persona i com a ciutadà, on desenvolupa la seva convivència, on se socialitza, on es relaciona amb altres persones i col·lectius. Dit ras i curt: on fa vida.

La vida de Vilassar de Mar —i la història de Vilassar de Mar— no s'explica, o no s'explica del tot, sense el mar. El mar ofereix cromatismes i olors, impregna de cultura marinera els carrers i les places del poble, en transforma l'economia i el comerç, i traça els perfils arquitectònics de les cases de la vila. La mediterrània, doncs, forma part de l'ADN vilassarenc. Aquest és un dels fils conductors que l'autor del llibre —premi Beca Ernest Lluch— proposa al lector: endinsar-se en la història de Vilassar de Mar, del Maresme i del litoral català a través de la nostra relació i de la nostra interlocució amb el mar.

D'aquí el títol. Més i tot: d'aquí que el títol de l'obra faci referència a aquella línia del mar que entra en contacte amb la terra.

El llibre del doctor Agustí Martín és un llibre que parla sobre la pesca —com a activitat econòmica i social arrelada al territori—, però no renúncia a parlar d'història, de demografia, d'antropologia, d'economia o de sociologia. Per tant, *Ran de Mar* és un instrument que omple absències i, alhora, reforça vivències que ja havien estat narrades, entre altres historiadors locals, per en Lluís Guardiola en el cèlebre *Sant Joan de Vilassar* (1955).

M'atreviria a vaticinar que *Ran de mar* neix amb vocació d'esdevenir un clàssic de la historiografia local. Tant és així que l'obra arrenca amb un fil conductor que plana sobre tots els capítols del llibre: la pesca. Però en la seva condició de mariner —i capità del *Sant Ramon*— i d'acadèmic —degà de la Facultat de Nàutica— el doctor Agustí Martín va molt més enllà i explora reglaments de navegació, oficis de mar, costums religiosos i ritus pagans, la meteorologia i les senyes, les almadraves, el contraban, la subhasta de peix, la pesca com a afició, el patrimoni pesquer, els refranys i proverbis d'ús local. Per tant, estem davant d'un llibre global de naturalesa local.

En un món de realitats fràgils o, en paraules de Zygmunt Bauman, de pensaments líquids, les expressions locals reclamen el seu lloc en les biblioteques, en els debats acadèmics, en els fòrums o àgores de discussió i deliberació col·lectiva. La debilitat que ens rodeja -i que el llibre que teniu a les mans denuncia, com és el cas de la fragilitat de les casetes de pescadors a l'Espigó de Garbí- s'ha de combatre a partir de la concepció cívica del bé comú, de la participació ciutadana i de la responsabilitat col·lectiva. Com ens explica el doctor Agustí Martín, una realitat com la vilassarenca —i el seu entorn més immediat, com és el mar— no es construeix d'un dia per l'altre. Però sí que es pot destruir d'un dia per l'altre.

Al llarg dels capítols del llibre, el lector arriba a la conclusió que l'autor ens vol donar un missatge: el privilegi que els ha llegat la geografia —i que els nostres avantpassats han bastit i preservat— és una herència fràgil. El mar és un bé fràgil. La memòria és un actiu, a voltes fugisser, que cal cuidar. Els costums, les tradicions, els testimonis esdevenen valors que necessiten ser preservats. La nostra responsabilitat és tenir cura del passat, per planificar el present sense hipotecar el futur.

Aquest és, sens dubte, un dels missatges. Però no és l'únic.

Ran de mar és, en aquest sentit, un llibre que ens alerta sobre una situació climàtica que es revela, avui, complexa. El litoral maresmenc necessita polítiques públiques de protecció del territori i una gestió responsable que esdevé, en si mateixa, una gran tasca col·lectiva. Dit ras i curt, tots (institucions i ciutadania) hem de ser curosos amb l'entorn. I aquest missatge és un valor més dels molts valors que presenta el llibre: conscienciar al lector que ens trobem en un moment sensible pel que fa a la preservació del nostre marc de convivència. I en aquest punt em veig obligat a retornar a les preguntes que formulava al principi del pròleg perquè són preguntes que el lector trobarà en diversos passatges del llibre: som el que hem volgut ser? O som el que som perquè no hi havia cap altra alternativa?

Afegeixo una nova pregunta: volem seguir sent el que som?

Si és així —i no en tinc cap dubte que volem seguir sent el que som— cal lluitar per preservar-ho.

I ara sí que acabo. Un dels propòsits de la Beca Ernest Lluch és reconèixer el talent local per posar-lo al servei del coneixement global. Aquest llibre que teniu a les mans compleix a bastament aquests objectius. Però també n'acompleix molts més. Alguns els hem escrit; altres els haurà de descobrir el lector. Un darrera nota en forma d'agraïments, ara a l'Agustí Martín vilassarenc: *Ran de mar* és un llibre que segueix l'estela de molts llibres publicats gràcies a la beca Ernest Lluch; llibres que no només honoren el nom de la beca sinó que prestigien el guardó i donen a conèixer la nostra ciutat, la nostra vida, els nostres costums, els nostres avantpassats, en definitiva, la nostra essència. *Ran de mar* és, també, un llibre que posa en relleu l'essència de ser el que som i el que volem seguir sent.

DAMIÀ DEL CLOT I TRIAS

Alcalde de Vilassar de Mar

President del Consell Comarcal del Maresme

Introducció

Amb motiu de la preparació del meu anterior llibre *Oh Magnífic Vilassar!* vaig tenir ocasió de conversar amb més de vuitanta convilatans de Vilassar de Mar amb la finalitat de poder rebre coneixements i vivències de primera mà que m'ajudessin a escriure el llibre amb el màxim rigor i veracitat.

Fruit d'aquelles converses va sorgir una gran quantitat de registres en forma de documents, apunts i gravacions que no vaig poder incloure en la seva totalitat en el llibre i que vaig guardar gelosament per a futurs treballs.

Una de les meves il·lusions era poder escriure dos llibres més sobre Vilassar de Mar, un que tractés sobre l'evolució de la pesca, que tanta importància va tenir a la vila des dels seus inicis fins a mitjans del segle xx i un altre sobre la influència de la navegació a vela en el segle xix, que dinamitzà i impregnà el caràcter actual del nostre poble.

Gràcies a aquesta documentació em vaig animar a escriure el primer d'aquests dos volums, amb la pretensió de donar un tomb per la història de la pesca que durant anys va tenir un rol important en les aigües del litoral de Vilassar de Mar.

La finalitat d'aquest llibre es deixar constància de tot allò que pugui constituir patrimoni marítim cultural mitjançant testimonis directes o indirectes i aprofitant altres publicacions, registres i documents que ens facin recuperar la trajectòria històrica i d'identitat de Vilassar de Mar, de manera que tots aquells que es vulguin interessar pel nostre passat puguin trobar una altra referència, i que pugui ser utilitzada per transmetre aquests coneixements a generacions futures.

Per tal de documentar al màxim aquest llibre i poder reconstruir de la manera més fiable possible la història de la pesca de Vilassar de Mar, ha calgut consultar diverses fonts, com les de l'Arxiu Municipal de Vilassar de Mar, l'Arxiu Parroquial de Sant Joan de Vilassar, l'Arxiu Municipal de Vilassar de Dalt, l'Arxiu Comarcal de Mataró, els fons arxivístics del Museu Marítim de Barcelona, l'Arxiu Històric de la Fa-

cultat de Nàutica de Barcelona, el Arxivo del Museo Naval de Madrid, hemeroteques, registres marítims com ara rols i assentaments d'embarcacions de les antigues Ayundantías de Marina de Mataró i d'Arenys de Mar, arxius personals de pesca de diferents historiadors i pescadors del Maresme, dibuixos, pintures, gravats i fotografies que molts vilassarencs conserven a casa seva, i llibres, enciclopèdies i revistes especialitzades repartides al llarg de diferents biblioteques.

Com que havia de partir d'un moment determinat de la història, primer vaig creure oportú fer-ho des de l'edat mitjana, aprofitant l'època en què començava la formació del primer nucli d'habitatges ran de mar, anomenat el *Veïnat de Cases de Mar*.

Més tard vaig decidir retrocedir més en el temps i donar inici al llibre sis segles abans de Crist, quan els ibers dominaven el turó de Burriac. Aquells indígenes, a part de guerrers, eren agricultors i ramaders, però a les excavacions del poblat ibèric de Cabrera els arqueòlegs havien trobat, entre altres estris, hams i ploms, això significava que aquella gent també pescaven a mar i, si ho feien, ho devien practicar a les aigües de litoral dels actuals Mataró, Cabrera de Mar i Vilassar de Mar.

Al segle segon abans de Crist arribaria la romanització, una època cabdal en què l'assentament de l'actual Vilassar de Mar prengué importància amb el fort impuls donat pels romans. La costa va esdevenir un punt estratègic i el comerç va ser un factor clau de desenvolupament de l'economia, la política i la cultura dels seus habitants.

Amb la caiguda de l'Imperi romà i el pas dels àrabs pel Maresme, no va ser fins al segle xi que la imponent muntanya de Burriac va tornar a controlar la vida dels maresmenys. És en aquest segle que es construeix el castell de Burriac i des d'allà el senyor feudal va passar a controlar els pobles dels voltants com Mataró, Cabrera, Cabriels, Argentona, Vilassar o Premià. A partir d'aquí farem un recorregut per la història de la pesca des de l'edat mitjana, passant per l'edat moderna, l'edat contemporània i fins arribar als nostres dies.

Tots els pobles que són banyats pels mars i oceans, tenen, o han tingut, la pesca com una de les seves principals activitats. Aquesta no ha estat només una professió de subsistència i més tard una activitat econòmica, rica en costums, en construccions navals i tècniques pesqueres, sinó també una manera de viure i relacionar-se amb la mar i el litoral.

Però encara queda molt per saber i per comprendre l'evolució de la pesca a Catalunya al llarg de la història. Malgrat la seva importància, ha tingut poc pes específic respecte de la resta d'activitats del sector primari, i la limitació geogràfica a què està subjecta la seva pràctica ha desembocat en un escàs interès des de les ciències socials i humanes

per la investigació en aquest camp. Les característiques i circumstàncies que envolten el sector en general, i les dificultats que es presenten a l'hora d'abordar-lo, han ajudat al fet que aquest sigui en bona mesura un àmbit d'estudi desconegut. Tot això porta associat que altres disciplines científiques vinculades a l'estudi i a la reconstrucció d'ecosistemes marins, interessades en aspectes de la pràctica pesquera en el passat, trobin escàs suport entre els historiadors per dur a terme un treball interdisciplinari.

Gràcies a les investigacions al voltant de les restes d'ictiofauna recuperada en jaciments arqueològics, sembla que podem situar els inicis del consum del peix a la fase paleolítica, caracteritzada, en bona mesura, per la captura d'espècies dolces aquícoles. Durant el període neolític es constata una utilització més alta d'espècies marítimes en l'hàbit alimentari humà, potser com a culminació d'un procés que, segurament, va tenir el seu origen en el període mesolític, caracteritzat per una forta transgressió marina que va possibilitar una utilització més directa dels recursos de la mar.

A l'antiguitat clàssica el peix formarà part de les taules més exigents, tot i que, temps enrere, es considerava un aliment secundari, al qual es veien abocats els pobres i necessitats, ja que el prestigi i les excel·lències de les taules preclàssiques es fonamentava en el consum de carn. No obstant això, les enormes possibilitats d'explotació econòmica que oferien determinades zones geogràfiques de la Mediterrània potenciaran el consum de peix i, lògicament, la captura i el processament.

El que queda ben confirmat és que la pesca al nostre litoral és una activitat de llarg historial, que no sabem exactament quan es va iniciar, però l'anàlisi i l'estudi de diferents modalitats de pesca, de les embarcacions que es bastiren a les platges, de fets documentats i d'experiències de pescadors locals ens en proporcionen una visió realment interessant.

L'actual Vilassar de Mar és, sense cap mena de dubte, un d'aquests pobles que des de temps pretèrits es van forjar amb aquells pescadors que primer pescaren des del mateix regaló i més tard ho feren des de les seves embarcacions, varant-les dia a dia, pescant i tornant a casa amb el fruit que els oferia la mar.

Per tant, els primers pobladors serien persones, que, primer provisionalment i després de manera definitiva, s'establirien en la línia de costa de l'avui anomenat Maresme, costa que segurament tindria una fisonomia ben diferent de la que gaudim actualment.

Però per saber quins foren els primers pescadors d'aquells solitaris i feréstecs paratges, cal escoltar el que diuen els experts, els arqueòlegs i historiadors que, gràcies als seus acurats estudis i a l'anàlisi de les troballes de les excavacions, han fet possible que ens remuntem als inicis de la pesca a la mar.

Al principi la pesca es limitava a una simple recollecció, principal activitat de l'home prehistòric: crustacis, petits peixos i bivalves que trobava al descobert. També es van utilitzar els ginys habituals de caça, com ara la llançà, l'arc i les fletxes.

La tècnica de la pesca al llarg de la història s'ha anat perfeccionant fins a aconseguir els sofisticats mètodes actuals. Estris i aparells s'han anat adaptant als nivells d'evolució humans, des dels primitius hams de fusta o d'os, els de ferro o bronze fins arribar als actuals fets de materials com l'acer o el tungstè. També altres mètodes de pesca ja van arribar a tal perfecció a l'edat mitjana que avui es continuen utilitzant, lògicament amb la millora de la tècnica actual.

El peix capturat calia conservar-lo el màxim temps possible i s'utilitzaren mètodes simples però eficaços com l'assecat o el fumat, d'aquesta manera el peix es podria comercialitzar més tard sense el perill que es fes malbé.

A poc a poc es van anar aprenent les propietats conservants de la sal, i la importància de la salaó va fer que la producció i la comercialització de la sal fossin una de les prioritats de les diferents potències des dels temps de l'Imperi romà. Les primeres neveres de gel per a la conservació dels aliments quedaven lluny i no arribarien fins entrat el segle XIX.

Els primers pobladors temporals o definitius dels terrenys que ocupa avui Vilassar de Mar estan documentats. Les troballes d'època prehistòrica del Molí pertanyen al neolític i les de la Rajoleria d'en Robert, a l'edat de bronze, i constitueixen, a hores d'ara, les evidències més antigues de la presència humana al terme de Vilassar de Mar.

Les restes de l'època romana són més nombroses i hi trobem una pedra mil·liar, una vil·la i una necròpolis, situades molt a prop de la Via Augusta, testimonis de l'intens procés de romanització que va experimentar la nostra costa.

A partir del segle III comença un període de decadència, que es perllonga durant els anys de les invasions dels visigots i els àrabs, època que va beneficiar el poblament en llocs resguardats de possibles atacs, com el castell de Vilassar de Dalt, documentat des de l'any 978, en detriment dels espais oberts de la plana costanera.

Durant l'edat del bronze i els començaments de la del ferro, la construcció naval va fer progressos enormes. Aviat es van abandonar els raï i les piragües, fetes amb pells d'animals o buidant troncs d'arbres per construir embarcacions impulsades a rem o a vela. Però poc podem aprendre de com eren aquestes embarcacions locals ja que no n'han quedat vestigis, tret dels gravats trobats en diferents peces de ceràmica.

Des de finals del segle XV, amb el feudalisme ja de baixa, pobladors

de Vilassar, Cabrils i Cabrera baixaren cap a la costa per dedicar-se primer a l'agricultura, raó per la qual edificaren més tard les masies que es coneixerien amb els noms de Can Nadal o Lledó, de Can Mir o Mi i de Can Rufau o Alzina. Al cap d'un temps, i per protegir-se de la pirateria, adossaren a cadascuna una torre de guaita, i a poc a poc, es van crear els primers carrers que començaren a constituir el que seria el precedent del veïnat de mar, documentat des de l'any 1606.

Durant els segles *xvi* i *xvii* hi havia davant la nostra costa una gran abundància de peix; la pesca, però, era molt reduïda i no estava explotada com a indústria. La gent que poblava el veïnat de cases de mar capturaven peix per abastar llurs necessitats i prou, i a tot estirar les d'una petita àrea a l'entorn de la població, segurament Cabrils, Cabrera, Vilassar i Argentona.

Cap al 1770 canvien del tot les perspectives de la pesca pel fet que augmenta la difusió de les xarxes. La captura del peix a l'engròs impulsà l'activitat pesquera, que esdevingué més remuneradora. És en aquest moment quan a les drassanes es comença a treballar amb força gràcies a la construcció de barques.

Durant el segle *xviii*, el veïnat de mar, que encara pertanyia al municipi de Vilassar, experimentà un gran creixement demogràfic, lligat a l'agricultura, la pesca i la producció de vi i aiguardent, fins al punt que el 1726 s'aconsegueix la llicència per a la construcció d'una església, consagrada el 1745. L'any 1784, aquest veïnat, format per un miler de persones, se separa del nucli original i esdevé un municipi independent, Sant Joan de Vilassar.

Proliferen diferents oficis, com els de fuster, boter, ferrer, forjador, forner, baster, corder, etc., i pren una forta empenta l'ofici de mestre d'aixa. Però no serà fins a finals del segle *xix* que la pesca assolirà el màxim protagonisme amb la primera de les dues almadraves, que donaran feina a una gran part de la població.

L'embranchida definitiva amb l'increment de la construcció d'embarcacions de pesca serà pels volts del 1850, gràcies a tres factors: en primer lloc, l'aparició de les xarxes mecàniques, producte de la indústria tèxtil, que abaratí la mà d'obra, fet que les posà a l'abast de tothom; en segon lloc, la instal·lació de la via fèrria del litoral, i, en tercer lloc, la construcció de les carreteres vorejant el mar, que intensificaren el comerç del peix entre les diverses poblacions costaneres i sobretot entre aquestes i Barcelona.

Malgrat tot, aquest protagonisme de la pesca aviat va quedar eclipsat per la gran i ràpida expansió que sofrirà el poble amb l'aparició de la marina mercant, el comerç i la indústria tèxtil, que s'afegeixen a una agricultura centrada en la producció de vi.

Al segle XIX la marina mercant constitueix el motor del poble, amb unes mestranxes que basteixen pailebots, bergantins i bricbarques que navegaven fins a Amèrica en mans de capitans, pilots i mariners vilassarencs que comerciaven amb productes de la terra.

Com a exemple màxim d'aquesta època tenim l'Escola Nàutica-Mercantil. La puixança econòmica derivada d'aquest comerç amb ultramar determina un canvi en la fesomia del poble, que veu com es construeixen moltes cases d'estil modernista a finals de segle XIX. A la fi d'aquest segle, l'activitat de les drassanes de la costa de llevant decau vertiginosament fins a desaparèixer gairebé del tot, entrat el segle XX, per diferents causes, entre d'altres per la pèrdua de les colònies d'ultramar, l'aparició dels vaixells de vapor, la competència del ferrocarril en el transport de mercaderies, la supressió del dret diferencial de bandera i la manca d'esperit renovador dels naviliers. Tot just acabada la Primera Guerra Mundial revivien ocasionalment, durant poc temps, les drassanes del Maresme gràcies a la construcció de velers de cert port, entre elles les de Vilassar de Mar.

Mentrestant, a la mateixa platja i sota les ordres dels mateixos mestres d'aixa que construïen velers, els armadors locals i també altres de poblacions veïnes seguien construint llaüts, quillats i barques de mitjana.

L'arribada del motor a principis del segle XX va canviar la vida dels pescadors, que ja no depenien exclusivament de l'embarcament del vent. Aquells ginyers funcionaven amb combustible, les barques necessitaven menys tripulació i aprofitaven el temps de treball fins a darrera hora. Això sí, el soroll del tub d'escapament, la brutícia de l'oli, l'emissió de fums negres i les trepidacions de la barca trencaven aquell fil romàntic que fins llavors els oferien la mar. Les barques aparellades amb vela llatina i les equipades amb motor van conviure a les mateixes platges durant uns quants anys; no va ser fins ben acabada la guerra del trenta-sis quan les veles anaren desapareixent del paisatge del poble.

Les embarcacions professionals de pesca canviaren d'entorn. De mica en mica cercaren amarrament fora de les platges, posant rumb als nous ports que emergien per tot el Maresme. Als anys vuitanta del segle XX ja no quedaven embarcacions professionals a les platges de Vilassar de Mar, només hi romanien les embarcacions de lleure.

Sortosament, durant els darrers anys s'està produint un moviment de recuperació del patrimoni marítim gràcies a la suma d'esforços de particulars, associacions i institucions museístiques que treballen cada cop més unides per recuperar i reforçar la nostra identitat marinera. D'aquesta manera s'ha pogut recuperar part del nostre valuós passat, encara que podem assegurar que la nostra societat no s'ha interessat gaire o gens per la mar, sobretot si ens comparem amb l'atenció que

els països del nord d'Europa hi han posat. La nostra atenció per aquest patrimoni, sigui cultural o natural, és molt recent entre nosaltres.

Darrerament, la gestió del litoral marítim, amb decisions preses des de Madrid, ens ha deixat sense les barques de l'Espigó de Garbí i amenaça d'enderrocar les casetes dels pescadors, una de les icones amb més encant de Vilassar de Mar.

La progressiva desaparició del nostre patrimoni marítim està vinculada també, a banda del desinterès històric, a la transformació de l'economia de les societats, amb el progressiu abandó de les activitats marítimes a la Mediterrània i a la poca atenció que s'ha fet a la mar.

L'enderrocament de les antigues construccions a primera línia de mar, l'eliminació dels horts, l'edificació de blocs de pisos, la desaparició d'establiments comercials o lúdics, l'ampliació de la carretera nacional, tots son elements que amb el pas del temps fan oblidar el veritable origen del nostre poble.

A Vilassar de Mar, com passa amb la majoria de pobles del Maresme, no s'ha conservat cap embarcació de finals del segle XIX o de principis del segle XX. És constatable la pèrdua irreparable d'elements materials, tot i que podem trobar en algunes golfes de les cases del poble estris i arts de pesca, eines de mestres d'aixa i alguns documents i registres. També s'ha perdut gran part de l'immens i pràctic vocabulari marítim, refranys i dites marineres.

El Museu de la Marina, segons la pàgina web de l'Ajuntament de Vilassar, "roman tancat temporalment per feines d'acondiament i treball intern". Amb tants anys segur que hauran estat molts els treballs interns realitzats en el museu, però l'única realitat és que aquesta col·lecció local de marina, especialitzada en la nostra història i etnografia, no està a disposició del públic i les portes de la Sénia del Relotge estan tancades amb pany i forrellat.

Aprofitem des d'aquí per demanar l'obertura d'aquesta institució sense més retards per reprendre les bones iniciatives i per tornar a la societat vilassanesa el que es mereix.

Del nostre litoral

Introducció al litoral maresmenc

Al nord-est de la costa de Barcelona s'estén la comarca del Maresme. Platges llargues, boscos de pins i alzines, pobles a la costa i als vessants de les muntanyes, que en paratges com Vilassar de Mar sembla que vulguin besar la Mediterrània.

El Maresme és un litoral de cinquanta kilòmetres de llarg per deu d'ample, que abasta des de l'església romànica de Sant Martí de Montgat fins a Malgrat de Mar, o sigui, que és una llenca de territori que va del Barcelonès a la Selva, entre la Mediterrània i la carena de la Serralada Litoral.

Mataró, la capital, és la tercera ciutat d'importància des de Barcelona a Malgrat. La segona és Badalona. Sobre els elements que integren la fisonomia comarcal, Josep Pla¹ va observar amb agudesa:

com que, administrativament, Barcelona no forma part del Maresme, sinó d'una entitat inexistent però administrativament anomenada el Pla de Barcelona —o sigui el Barcelonès—, l'exclusió permet a Mataró presentar-se amb aires de capital de comarca.

La suavitat del clima, la varietat de platges, la proximitat a la Serralada Litoral i els carismàtics pobles de tradicions marineres configuren una comarca única.

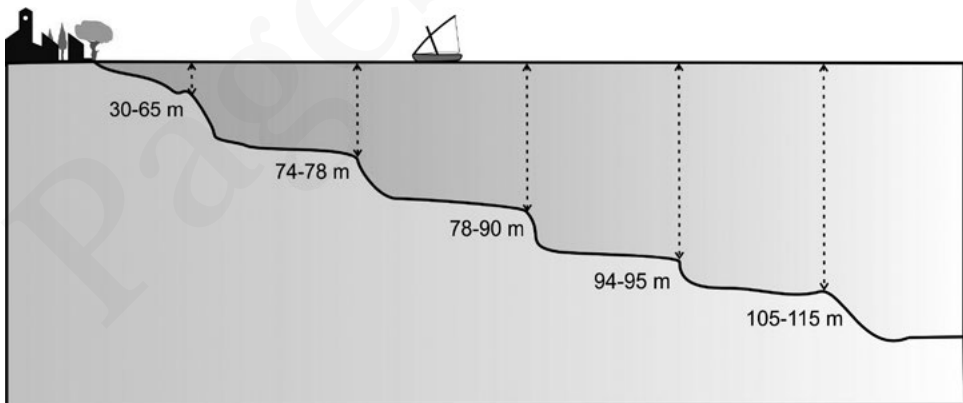
Protegida dels vents del nord per la Serralada Litoral, on es troba el Parc del Montnegre i el Corredor, Céllecs i Sant Mateu, va desenvolupar una important activitat agrària basada en el cultiu de la vinya, la floricultura i l'horta. L'origen de les poblacions costaneres es deu en gran part a la pesca, ofici que durant segles ha tingut una importància cabdal en les famílies de la comarca.

Però no sempre el litoral maresmenc ha tingut la mateixa fisonomia. Per poder comprendre la configuració actual de les seves platges, hem de remuntar-nos a l'últim màxim glacial, fa uns vint mil anys,

---

¹ Josep Pla i Casadevall (Palafrugell, 8 de març de 1897 – Llofriu, 23 d'abril de 1981) fou un escriptor i periodista català, figura referent de la literatura catalana de tots els temps.

quan el nivell del mar era uns cent vint metres per sota del nivell del mar actual. Llavors, les platges estaven situades més de quinze kilòmetres mar endins de les actuals i una gran àrea ocupada per sorres i aiguamolls i travessada per rius i rieres s'estenia des d'aquella "platja" fins a la línia de costa actual. A partir d'aquell moment, la pujada generalitzada de les temperatures en el planeta afavoreix el desglaç de part dels casquets polars i el nivell marí comença a pujar ràpidament. A mesura que el mar anava ocupant zones topogràficament més elevades, fenomen conegut com a transgressió marina, la força de l'onatge i els corrents erosionaven i transportaven tot el sediment que trobaven al seu pas. La transgressió marina no va ser un procés continu, sinó que va passar per diferents fases d'alentiment o fins i tot de parada que van generar dipòsits sedimentaris costaners, alguns dels quals poden identificar-se en l'actualitat. Alguns dipòsits sedimentaris d'aquest període donen lloc a graons que se situen a diferents profunditats. Actualment tenim identificats cinc graons a la plataforma nord del Maresme que estan situats a 30-65 m, 74-78 m, 78-90 m, 94-95 m i 105-115 m i cada un d'ells coincideix amb un període d'estabilització o petita baixada del nivell marí dintre de la tendència transgressiva general. Restes d'aquell període són les grans barres de sorra longitudinals que s'estenen des de Vilassar de Mar a Calella a fondàries entre els 40 i els 100 m. La més profunda és la més antiga i la seva formació es va iniciar fa 15.000 anys. La ràpida transgressió marina va continuar fins aproximadament fa 6.500 anys, quan la pujada del nivell del mar es va alentir i finalment es va estabilitzar en una posició semblant a l'actual fa uns tres mil anys.²

Plataforma marina de Vilassar de Mar. Font: Agustí Martín Mallofré.

2. DURÁN, Ruth; GUILLÉN, Jorge; SERRA, Jordi; SIMARRO, Gonzalo. *Les platges del Maresme revisitades*. Barcelona: Institut de Ciències del Mar (CSIC) - Facultat de Geologia, Universitat de Barcelona

Durant l'època ibèrica i romana el litoral era, doncs, més irregular i retallat que l'actual. Al segle iv aC ja estaven formades les planes deltaïques,³ tot i que encara estaven poc desenvolupades.

Si ens remuntem a l'època protohistòrica⁴ la línia de costa estava formada per maresmes, llacunes i aiguamolls. Moltes ja han desaparegut actualment a causa de l'aportació dels sediments de rius i rieres, del clima i de l'acció humana. Existeixen referències a les "malsanes" aigües de les maresmes, aigües estancades, fonts de malalties i improductives, però també idònies per a la concentració de fauna marina i altres recursos.

Les característiques bàsiques de la nostra mar són l'alta salinitat, la poca importància dels corrents marins i dels afloraments, a més d'una plataforma continental molt estreta. Aquests elements, juntament amb l'alt índex de poblament humà del litoral, determinen l'existència d'una fauna marina relativament pobra en diversitat i quantitat, fet que no ha permès desenvolupar la pesca als nivells d'altres regions més riques en recursos pesquers.

A la franja litoral, els principals tipus de vegetació eren de sòls salins, on creixien vegetals molt especialitzats, normalment de fulles suculentes i carneses, com les salicòrnies (*Arthrocnemum*) i el salat blanc. També les junciformes com, per exemple, el jonc marítim (*Juncus maritimus*) i l'espartina (*Spartina patens*). Als mesos de maig i juny s'omplien de flors del lliri groc (*Iris pseudacorus*).

Aprofitem per dir que el jonc, juntament amb rebrotims d'olivera i tiges d'espart, va ser durant segles el material bàsic per a la confecció de les nanses.

La costa, fora del turó de Montgat, els penya-segats de Calella i algun altre petit accident, és plana, amb platges gairebé a tot arreu i amb mar fonda.

El port més important del Maresme és el d'Arenys de Mar, important per la seva activitat pesquera. Fou construït com a port refugi després de la tragèdia que ocasionà la tempesta del 1911.⁵ És, amb seguretat, el més bonic de tota la riba del Maresme. En els seus molls pesquers encara es respira un cert aire que evoca temps passats, alhora que es pot viure l'activitat pròpia dels pescadors; s'hi barregen tot tipus d'em-

---

3. Son àrees de sediments o dipòsits formats per un flux de corrent que ingressa en un cos d'aigua lliure o estancada, tal com un riu que aboca les aigües en un golf.

4. Període de transició entre la prehistòria i la història del qual no es posseeixen testimonis escrits, però sí algunes referències a tradicions orals.

5. Va ser un dur temporal de mar que assotà del 31 de gener al 3 de febrer de 1911 la costa entre Barcelona i València, amb un resultat de 140 pescadors morts.

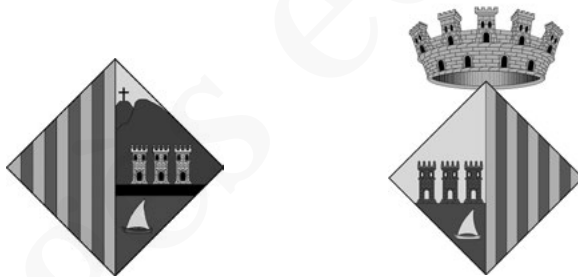
barcacions al voltant de la coneguda llotja de peix. Altres ports, com el de Premià de Mar, el Masnou, el Balís o el de Mataró, es construïren més tard, però amb finalitats ben diferents, ja que calia donar lloc a la creixent demanda d'amarraments per a embarcacions de lleure, això sí, deixant un racó per a la minvant flota pesquera de la zona.

La imatge de Vilassar de Mar

Vilassar de Mar està emplaçat en un lloc privilegiat, al peu del pla del Montcabrer, sota la muntanya de la Creu, amb una vista de la seralada molt particular. Des de Vilassar de Mar, ran de mar, i Cabrils, a l'interior, fins a Montgat i Tiana, el Maresme s'estreny accentuadament.

El muntanyam forma una part important del paisatge d'aquesta vila. La mar, com és el cas, hi posa la resta.

Des del 1893, a l'escut heràldic del poble hi figuraven les tres torres de guaita que al·ludien a les torres de defensa tradicionals de la vila, i s'hi representava també el Montcabrer somat d'una creu. També hi eren presents la barca aparellada amb vela llatina, que recordava el passat mariner de la localitat, i els quatre pals, que feien referència a la seva antiga adscripció a la batllia reial de Sant Genís de Vilassar.

A l'esquerra, escut heràldic antic, utilitzat des de l'any 1893. A la dreta, l'actual escut, vigent des de l'any 2009.

Arran d'un estudi encarregat per l'Ajuntament al reconegut especialista en heràldica Armand de Fluvià i Escorsa,⁶ va ser aprovat el nou escut de Vilassar de Mar desapareixent-ne la muntanya de Montcabrer. És cert que aquesta muntanya no pertany al nostre municipi però és ben veritat que forma i formarà part sempre del nostre paisatge.⁷

6. Armand de Fluvià i Escorsa (Barcelona, 1931) és un genealogista i heraldista especialista en genealogies catalanes i en les dinasties dels comtes dels comtats catalans i la Corona d'Aragó.

7. Va ser aprovat el 9 de setembre del 2009 i publicat al DOGC número 5475 d'1 d'octubre del mateix any; l'expedient d'adopció de l'escut municipal havia estat iniciat per l'Ajuntament el 27 d'abril de 2006.

Sumari

Pròleg.....	7
Introducció.....	11
Del nostre litoral.....	19
Quan el ibers baixaven a mar.....	33
Els romans a casa nostra.....	47
De l'edat mitjana a l'edat moderna als pobles costaners del Maresme	61
Els reglaments de navegació i la matrícula de mar.....	81
Els oficis de mar a casa nostra.....	91
La tipologia de les embarcacions de pesca	133
Ormeigs, arts i aparells.....	151
Avarar i treure les barques.....	185
Els costums religiosos i pagans dels pescadors.....	195
La meteorologia, les tempestes i el salvament.....	227
Pescant amb les almadraves.....	247
El perol de Sant Joan.....	265
Les senyes i altres formes d'orientació.....	271
Els esquers.....	279
L'arribada de les barques, la subhasta i el repartiment del peix a la part	287
El ranxo de a bord, a la platja i a casa	291
Els remeis a bord.....	301
El contraban i l'estraperlo, unes alternatives arriscades.....	313
La pesca com a professió i afició a les nostres aigües. El Club de Pescadors de Garbí, el Club Nàutic de Vilassar de Mar	321
Els vilassarencs que vingueren del País Valencià.....	359

Dels nostres peixos	365
Un projecte de port esportiu de Vilassar de Mar.....	381
El patrimoni pesquer moble i immoble de Vilassar de Mar.....	395
Llenguatge mariner, refranys i proverbis de mar d'ús vilassanès	411
Agraïments	427
Bibliografia.....	429

Pagès editors